

تدوین مدل ساختاری قربانی شدن سایبری بر اساس اعتیاد به اینترنت و حمایت اجتماعی ادراک شده با نقش واسطه‌ای ویژگی‌های شخصیتی

تاریخ دریافت: 1402/11/16 تاریخ پذیرش: 1403/05/23

اصغر کامران¹، سیدرضا میرمهدی^{2*}، زهرا قاضی سعیدی³

مقاله پژوهشی

چکیده

مقدمه: قربانی شدن سایبری از جمله آسیب‌های نوین جامعه امروزی به حساب می‌آید. هدف پژوهش حاضر، تدوین مدل ساختاری قربانی شدن قلدری سایبری براساس حمایت اجتماعی ادراک شده و اعتیاد به اینترنت با نقش واسطه‌ای ویژگی‌های شخصیتی بود. **روش:** جامعه آماری این پژوهش شامل دانش آموزان دختر متوسطه دوم شهرستان خوانسار بود که 170 نفر با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای مشخص شدند و ابزار گردآوری اطلاعات 4 پرسش‌نامه استاندارد قربانی شدن سایبری آنتانیادو و همکاران (2016)، اعتیاد به اینترنت یانگ (1998)، حمایت اجتماعی ادراک شده زمن و همکاران (1998) و فرم کوتاه ویژگی‌های شخصیتی کاستا و مک کری (1985) بودند.

یافته‌ها: داده‌ها با استفاده از نرم افزار AMOS نشان داد که اعتیاد به اینترنت رابطه معنادار و معکوس بر مسئولیت‌پذیری و رابطه معنادار و مستقیم بر روان‌آزرده‌گرایی دارد. حمایت اجتماعی ادراک شده نیز رابطه معنادار مستقیم بر مسئولیت‌پذیری و برون‌گرایی دارد. خرده‌مقیاس روان‌آزرده‌گرایی رابطه مستقیم و معنادار بر قربانی شدن سایبری دارد و در نهایت عامل مسئولیت‌پذیری و برون‌گرایی به عنوان عامل میانجی با اعتیاد به اینترنت و حمایت اجتماعی، بر قربانی شدن سایبری رابطه معنادار دارند و رابطه غیر مستقیم سایر خرده‌مقیاس‌ها معنی‌دار نبود.

نتیجه‌گیری: بنابراین نتیجه‌گیری می‌شود که افرادی که قربانی سایبری می‌شوند وقتی اعتیاد به اینترنت پیدا می‌کنند مسئولیت‌پذیری آنها کم می‌شود و روان‌آزرده‌گری آنان بیشتر می‌شود هرچه قدر حمایت اجتماعی آنان بیشتر باشد مسئولیت‌پذیری و برون‌گرایی بیشتر می‌شود همچنین افراد روان‌آزرده بیشتر قربانی سایبری می‌شوند و در نهایت می‌توان نتیجه گرفت که عامل مسئولیت‌پذیری و برون‌گرایی به صورت غیرمستقیم با اعتیاد به اینترنت و حمایت اجتماعی در قربانی شدن سایبری اثرگذار هستند.

کلمات کلیدی: قربانی شدن قلدری سایبری، اعتیاد به اینترنت، حمایت اجتماعی ادراک شده، ویژگی‌های شخصیتی

1. مربی گروه روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. asgharkamran14@pnu.ac.ir

2. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور تهران، ایران. mirmahdi@pnu.ac.ir

3. کارشناس ارشد، گروه روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور تهران، ایران. ghazisaedi2001@yahoo.com

* نویسنده مسئول: mirmahdi@pnu.ac.ir

Developing a Structural Model of Cyber Victimization Based on Internet Addiction and Perceived Social Support with the Mediating Role of Personality Traits

Received: 2024/02/05 Accepted: 2024/08/13

Asghar Kamran¹, Syed Reza Mirmehdi^{2*}, Zahra Ghazi Saeedy³

Original Article

Abstract

Introduction: Cyber Victimization is one of the new harms of today's society. The aim of the present study was to develop a structural model of cyberbullying victimization based on perceived social support and Internet addiction with the mediating role of personality traits.

Method: The statistical population of this research included the second-high school female students of Khwansar city, 170 of whom were identified using random cluster sampling, and the data collection tool was 4 standard questionnaires of cyber victimization by Antoniado et al. (2016), Internet addiction by Young (1998), Zeman et al.'s perceived social support (1998) and Costa and McCrae's (1985) short form of personality traits.

Results: Findings using AMOS software showed that Internet addiction has a significant and inverse relationship with responsibility and a significant and direct relationship with psychoticism. Perceived social support also has a significant direct relationship with responsibility and extroversion. The subscale of neuroticism has a direct and significant relationship with cyber victimization, and finally, the factor of responsibility and extroversion as mediating factors with Internet addiction and social support have a significant relationship with cyber victimization, and the indirect relationship of other subscales was not significant.

Conclusion: Therefore, it can be concluded that when people who become cyber victims develop an addiction to the Internet, their responsibility decreases and their neuroticism increases. The greater their social support, the greater their responsibility and extraversion. Also, neurotic people are more likely to become cyber victims. Finally, it can be concluded that the factors of responsibility and extraversion indirectly affect cyber victimization through Internet addiction and social support.

Keywords: Being a victim of cyber bullying, addiction to Internet, Perceived Social Support, Personality characteristics

1. Instructor of Psychology Department, Payame Noor University, Tehran, Iran. asgharkamran14@pnu.ac.ir

2. Associate Professor, Department of Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran.

* Corresponding Author: mirmahdi@pnu.ac.ir

3. Senior Expert, Department of Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran. ghazisaedi2001@yahoo.com

مقدمه

در عصر حاضر، بهره‌گیری از فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات¹ (ICT) یک تجربه‌ی روزانه برای بزرگسالان و نوجوانان است. چنین فناوری‌هایی باعث بهبود عملکرد کار و یادگیری می‌شوند. این تکنولوژی به افراد امکان می‌دهد تا فرای مرزها به آگاهی و همه‌ی امکانات موجود دسترسی پیدا کنند. در حقیقت کاربران با وصل شدن به فضای عظیم اینترنت، به محیط سایبری وارد می‌شوند. فضایی متمایز با جهان حقیقی، از جنبه‌های کاربردی، امکانات و عامل‌های محیطی موجود در آن، که این خدمات شرایط متفاوتی از جهان واقعی را برای کاربران مهیا می‌کند. پژوهشگران به این نتیجه رسیده‌اند که رفتارهایی که در دوره نوجوانی نمود پیدا می‌کند و با گذشت زمان به صورت عادت تشدید می‌شود نقش بارزی برای طرز رفتار و عملکرد انسان در سال‌های آتی زندگی دارد. قلدری، مثالی برای این موضوع می‌باشد. اگر به زورگویی‌هایی که در سن پایین در فرد بروز پیدا می‌کند، بی‌توجهی شود در سال‌های آینده به شکل‌های پرخاشگرانه‌تر و قلدر مآبانه تبدیل خواهد شد. به بیان دیگر اینگونه رفتارها زمینه‌ی به وجود آمدن رویدادهای خسونت‌آمیز را فراهم می‌کند (یورتال و ارتوت²، 2010). دو مورد از اساسی‌ترین آسیب‌های اجتماعی که سلامت بهزیستی این قشر را برهم می‌زند، قلدری و قربانی شدن در مدارس می‌باشد. قلدری در مدارس اکنون به عنوان یک مشکل فراگیر جهانی و مزمن در حوزه روان‌شناسی اجتماعی مطرح شده است (فلومینگ³ و جاکوبسن⁴، 2009) و این یکی از رفتارهای مخرب است که اخیراً توجه والدین، معلمان و محققان جهان را به خود جلب کرده است. قلدری به عنوان رفتارهای خصمانه و مکرر که به وسیله فرد قلدر در برابر همسالان ضعیف‌تر انجام می‌گیرد، تعریف شده است. به طور کلی این رفتار هنگامی اتفاق می‌افتد که از طرف یک دانش‌آموز به دانش‌آموز دیگری اعمال منفی مانند: تبعیض، به تمسخر گرفتن یا محروم کردن فرد از گروه نشان داده می‌شود (الویوس⁵، 1993).

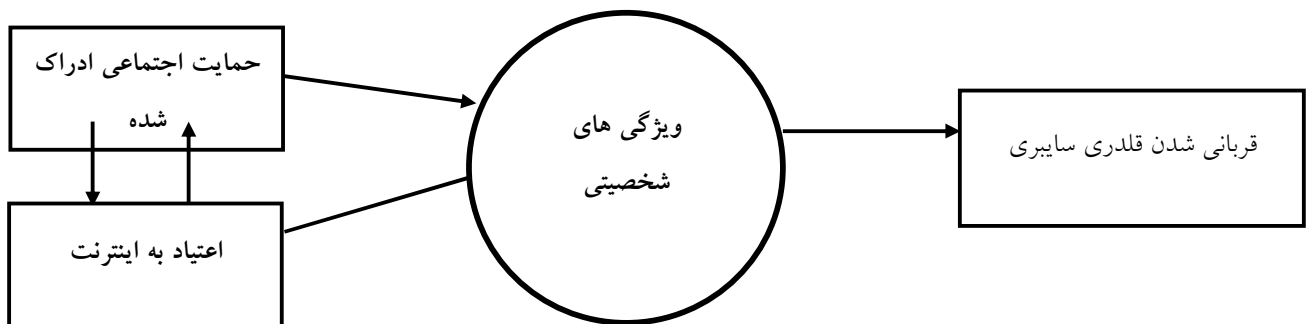
قلدری رفتاری آزاردهنده‌ی خصمانه است که از عمد بوده و به وسیله‌ی یک شخص و یا یک جمع از اشخاص در یک مقطع زمانی به طور مکرر اعمال می‌شود که توازن قدرت در آن دیده نمی‌شود (نانشل⁶ و همکاران، 2011) که به شکل رفتارهای ارتباطی، جسمانی و زبانی هویدا می‌شود. قلدری سایبری از نظر پژوهشگران تعابیر متفاوتی دارد که ما به فراگیرترین آن‌ها اشاره می‌کنیم. این نوع قلدری به رفتار قلدری از طریق رسانه‌های الکترونیکی و دیجیتال اشاره دارد. در قلدری سایبری، مانند زورگویی سنتی، شخص به طور مکرر پیام‌هایی را ارسال می‌کند، عمدتاً توهین‌آمیز، مسخره، ناراحت‌کننده، با هدف آسیب رساندن به قربانی. بر خلاف قلدری سنتی، زورگویی سایبری از ناشناس بودن و ناشناسی بودن برخوردار است و همین امر باعث می‌شود دیگران مورد تجاوز قرار نگیرند. در حقیقت، محققان می‌گویند گم‌نامی قلدر سایبری به او نوعی قدرت می‌بخشد (اکبری بلطبنگان و طالع‌پسند، 1393). روان‌شناسان خانواده همچنین نوع نادر قربانی را بنام قربانی تحریک‌آمیز شناسایی کرده‌اند. به گفته‌ی آلو⁷، شخصیت قربانی تحریک‌آمیز نوع خاصی از شخصیت است که براساس الگوهای رفتاری اضطراب‌آور و پرخاشگرانه تعریف می‌شود. شخصیت "قربانی تحریک‌کننده" همچنین در بعضی موارد با علائم⁸ ADHD مانند بیش‌فعالی و مشکلات رفتاری همراه است. این دانش‌آموزان در کنترل انرژی زیاد خود مشکل دارند و با رفتارهای نادرست و آزاردهنده خود در کلاس باعث ایجاد استرس می‌شوند. این دانش‌آموزان به دلیل رفتارهای مختل‌کننده خود، اغلب مورد هدف بسیاری از همکلاسی‌ها و شاید کل همکلاسی‌های آنها قرار می‌گیرند. بسیاری از محققان این دانشجویان را "قلدر-قربانی" می‌نامند. زیرا آنها معمولاً

1. Information and Communications Technology
 2. Yortal & Orthot
 3. Fleming
 4. Jacobsen
 5. Elvius
 6. Nansel
 7. Alves
 8. Attention-Deficit Hyperactivity Disorder

رفتارهای قربانیان و زورگویان را دارند (پاتچین و هیندوجا، 2006). از طرفی اعتیاد به اینترنت مفهومی بود که اولین بار توسط یانگ¹ (1996) معرفی شد و او عنوان کرد که اعتیاد به اینترنت علاوه بر این یک آسیب اجتماعی و معضل روانی است، پدیده‌ای است فراگیر، مزمن، و صعود کننده که با پیامدهای جدی جسمانی، مالی، خانوادگی، اجتماعی و روانی همراه است. اعتیاد به اینترنت شامل اعتیاد به اتاق‌های گپ زنی، قمار آنلاین، هرزه‌نگاری و خریدهای اینترنتی می‌شود (گرینفیلد²، 1384). تحقیقات نشان داده است که افراد با مشکلات وابستگی شیمیایی بیشتر از کاربران وابسته به غیر شیمیایی وقت بیشتری را به صورت آنلاین می‌گذرانند. جامعه مدرن طی چند دهه گذشته در حال پیشرفت فناوری بوده است و شاهد دستیابی بیشتر به اطلاعات از طریق استفاده از اینترنت بوده ایم. اینترنت به جزئی از زندگی اجتماعی، حرفه‌ای و دانشگاهی ما تبدیل شده است که مصرف بیش از حد آن نگرانی‌هایی در مورد پیامدهای احتمالی مضر برای سلامتی به وجود آورده است (معید فر و همکاران، 1384). روان‌شناسان این حوزه عامل‌های بسیاری را در اعتیاد به اینترنت و به طبع آن قربانی شدن سایبری موثر دانسته‌اند که ویژگی‌های شخصیتی³ یکی از اساسی‌ترین آن‌هاست. همچنین برخی محققان مانند کالیچمان، کین، زین⁴ و همکاران (2012) شخصیت را علاوه بر خصوصیت ویژه‌ی رفتاری، احساسی و طرز تفکر فرد، الگوهای متباین، تفسیر کرده‌اند که طریقه‌ی ارتباط فرد با پیرامون اجتماعی و فیزیکی اطرافش را مشخص می‌کند. همچنین پژوهش‌های فراوانی با این نتیجه همراه بوده است که ویژگی‌های شخصیتی⁵ افراد از عوامل موثر در اعتیاد به اینترنت است. یکی از مدل‌های بسیار مورد استفاده و مهم در بررسی ویژگی‌های شخصیتی در سال‌های اخیر، مدل شخصیتی پنج‌عاملی است که توانسته بیشترین مطالعات را در زمینه شخصیت داشته باشد. مک‌کرا و کاستا (1987) توانستند از روش‌های تحلیل عاملی استفاده کنند تا نتیجه بگیرند که پنج عامل اصلی در صفات شخصیتی وجود دارد. مدل شخصیتی پنج‌عاملی با پشتیبانی تجربی، نظری و علمی یکی از مدل‌های شخصیتی تأثیرگذار و مشهور است. این عوامل عبارتند از: الف) روان‌رنجوری (N)⁶، ب) برونگرایی (E)⁷، ج) تجربه‌پذیری (O)⁸، د) توافق‌پذیری (A)⁹، ه) وظیفه‌شناسی (C)¹⁰ صفات شخصیتی صفاتی هستند که ثبات رفتار فرد را تعیین می‌کنند. خصوصیتی مانند عصبی بودن، برونگرایی، انعطاف‌پذیری، لذت، مسئولیت‌پذیری و وجدان بودن. در حقیقت، ویژگی‌های شخصیتی می‌تواند فرد را به مجموعه‌ای از رفتارها مستعد کند، در حالی که ممکن است شخص دیگری با خصوصیات شخصیتی مختلفی درگیر چنین رفتارهایی نباشد. لذا، عوامل شخصیتی عامل دیگری است که می‌تواند در درک پیچیدگی‌های رفتار انسان در موقعیت‌های مختلف به ما کمک کند. تئوری ویژگی‌های شخصیت بر تعیین و اندازه‌گیری این خصوصیات شخصیتی متمرکز است. اگرچه اکثر روان‌شناسان موافق هستند که می‌توان افراد را از نظر ویژگی‌های شخصیتی خود توصیف کرد، اما نظریه پردازان همچنان به بحث در مورد تعداد بلوک‌های مهم ساختاری شخصیت انسان می‌پردازند. (ویبل و همکاران، 2010). تعاریف متعددی از حمایت اجتماعی وجود دارد، از جمله کوب¹¹ معتقد است: حمایت اجتماعی اطلاعاتی است که منجر به پیدایش ایده در ذهن فرد می‌شود که مورد توجه، احترام و دوست داشتن بوده و عضو شبکه‌هایی است که اعضای آن با یکدیگر رابطه و تعهد متقابل دارند اما در مهم‌ترین نوع تقسیم‌بندی، حمایت اجتماعی به دو نوع قسم می‌شود. در مطالعات موجود در این زمینه، حمایت اجتماعی به دو صورت حمایت

1. Yung
2. Greenfield
3. Personality Features
4. Kalichman, Kane & Zeben
5. Personality Characteristics
6. Neurosis
7. Extroversion
8. Experiential
9. Agreeableness
10. Conscientiousness
11. Kob

اجتماعی دریافت شده و ادراک شده مورد مطالعه قرار می‌گیرد. در حمایت اجتماعی دریافت شده، میزان حمایت‌های کسب شده توسط فرد مورد نظر است. به عبارت دیگر میزان بهره‌مندی فرد از حمایت‌های نمایان، نظیر کمک و مساعدت ملموس و عینی از سوی خانواده و دوستان است که می‌توان آن را با اندازه‌گیری تعداد حامیان و میزان برخورداری فرد از انواع حمایت اجتماعی تبیین کرد (کوب، 1976). یافته‌های مطالعات اجتماعی در ایران بیانگر این است که جوانان و نوجوانان عمده‌ترین کاربران اینترنت در ایران، هستند؛ مهم‌ترین سرگرمی دانش‌آموزان در اوقات فراغت، استفاده از اینترنت است؛ علاوه بر این بیشتر آن‌ها زمان عجیبی را در شبکه‌های اجتماعی سپری می‌کنند (امانو و شادمانی، 1394). بدون هیچ‌گونه تردیدی، آزارگری در هر دو شکل سنتی و سایبری آن جزء نگرانی‌ها و مسائل اجتماعی روز دنیای معاصر است. این نگرانی‌ها و مسائل اجتماعی مستلزم توجه، پژوهش و مداخلات آزمایشی هستند. از آنجایی که در ایران بیشتر مطالعات در حوزه‌ی قربانی شدن قلدری سنتی بوده است در خصوص قربانی شدن قلدری سایبری و رابطه‌ی آن با اعتیاد به اینترنت و حمایت اجتماعی ادراک شده بسیار محدود بوده است و این سه متغیر همراه با هم و با نقش واسطه‌ای ویژگی‌های شخصیتی و در قالب یک مدل کار نشده است، پرداختن به مطالعات علمی در این حوزه برای کاهش خلا علمی حاضر و به تبع آن، یافتن مولفه‌های موثر جهت چاره‌اندیشی برای جلوگیری از شیوع این آسیب اجتماعی و کاستن عواقب منفی آن و در نهایت تشویق سایر همکاران و محققان برای مطالعات بیشتر و همه‌جانبه‌تر در این حوزه، لازم و ضروری است. طیف گسترده‌ای از کنشگری‌های افراد همچون رفتارهای جنسی، همچنین مقدار استفاده‌ی کاربران از تکنولوژی به خصوص اینترنت و شبکه‌های مجازی، تحت تاثیر ویژگی‌های شخصیتی می‌باشد. اما امروزه، تئوری پنج عامل شخصیت یکی از تأثیرگذارترین عقاید به دنبال رویکرد صفات است و بیشتر روان‌شناسان بر این باورند که صفات شخصیتی را می‌توان در پنج مؤلفه اصلی مانند روان رنجوری، برون‌گرایی، گشودگی، توافق و وجدان طبقه‌بندی کرد. با توجه به شیوع بالا و پیامدهای منفی که آزارگری و قربانی شدن سایبری به دنبال دارد، شناخت ویژگی‌های شخصیتی این افراد می‌تواند گام مثبتی در راستای کاهش این مشکلات باشد. همچنین با توجه به محدود بودن منابع پژوهشی در ایران، این سوال نیاز به بررسی دارد که آیا ویژگی‌های شخصیتی می‌تواند به عنوان یک تعدیل‌کننده در رابطه با میزان قربانی شدن قلدری سایبری بر اساس اعتیاد به اینترنت و حمایت اجتماعی ادراک شده باشد؟

شکل 1. مدل مفهومی تحقیق

روش

این پژوهش با توجه به هدف در زمره‌ی پژوهش‌های کاربردی و از لحاظ روش‌شناسی، روشی که دنبال می‌کند توصیفی و از نوع مدایی معادلات ساختاری است. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانش‌آموزان دختر دوره متوسط دوم شهرستان خوانسار در سال تحصیلی 1398-1399 تشکیل می‌دهند. نمونه پژوهش شامل 170 دانش‌آموز دختر بود که به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شد. بعد از تایید پرسش‌نامه‌ها توسط استاد راهنمای محترم، ابتدا به امور پژوهشی و حراست آموزش و پرورش

شهرستان جهت اخذ مجوز برای توزیع پرسش‌نامه‌های پژوهش و تعداد جامعه آماری مراجعه کرده و سپس 4 دبیرستان از شهرستان (دبیرستان 17 شهریور، دبیرستان قرآنی صدرا، هنرستان عفاف، هنرستان دارالفنون) انتخاب شد، و از این دبیرستان‌ها نیز، به طور تصادفی رشته‌های مختلف نظری و فنی انتخاب شد و پرسش‌نامه‌ها بین دانش‌آموزان توزیع گردید.

ابزار پژوهش

(الف) پرسش‌نامه قربانی-قلدری آنتانیادو و همکاران (2016): این پرسش‌نامه جزء جدیدترین پرسش‌نامه‌های مربوط به این موضوع است که توسط آنتانیادو و همکاران (2016) به منظور بررسی تجربه قلدری سایبری یا قربانی سایبری در بین نوجوانان طراحی و اعتباریابی شده است. نتایج پژوهش آنتانیادو و همکاران نشان داد این پرسش‌نامه از روایی استاندارد $TLI=97\%$ $CFI=97\%$ $RMSEI=031\%$ و اعتبار مناسب ضریب آلفای کرونباخ برای عامل قربانی سایبری 80% بهره مند است. این ابزار دارای دو عامل قلدری سایبری و قربانی سایبری است و هر عامل دارای 12 سوال است که رفتارهای قلدری و قربانی سایبری را در دو بعد مستقیم و غیر مستقیم ارزیابی می‌کند. شیوه نمره گذاری این پرسش‌نامه به صورت طیف لیکرتی 5 درجه ای است.

(ب) پرسش‌نامه اعتیاد به اینترنت دکتر کیمبرلی یانگ: پرسش‌نامه اعتیاد به اینترنت در سال 1996 توسط یانگ ساخته شده و دارای 20 سوال است. این پرسش‌نامه قابل اجرا به صورت فردی و گروهی بوده و زمان پاسخگویی به پرسش‌نامه 20 دقیقه گزارش شده است. روش نمره گذاری پرسش‌نامه اعتیاد به اینترنت به صورت لیکرتی بوده و از 1 تا 5 نمره گذاری می‌گردد (هرگز =1، به ندرت =2، گاهیگاهی =3، اغلب =4، و همیشه =5). حداقل نمره‌های که توسط آزمودنی کسب می‌گردد 20 و حداکثر نمره 100 خواهد بود. گزاره‌های این آزمون بر اساس معیارهای چهارمین ویراست راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی، متعلق به انجمن روان پزشکی آمریکا، برای تشخیص قمار بیمارگون طراحی شده است در مطالعات یانگ و همکاران، اعتبار درون پرسش‌نامه بالاتر از 92% ذکر شده است و اعتبار به روش باز آزمایی نیز معنادار گزارش شده است. علوی و همکاران در پژوهش خود برای نسخه فارسی پرسش‌نامه، 5 عامل صرف زمان بیش از حد در اینترنت، استفاده از اینترنت جهت کسب آرامش روانی، برجستگی، استفاده مرضی از چت روم و بی توجهی به وظایف شغلی را استخراج نموده اند و علاوه بر این، برای این پرسش‌نامه دو نوع روایی محتوایی و افتراقی 5% $r=$ و سه نوع پایایی باز آزمایی 79% $r=$ ، همسانی درونی 88% $r=$ و تنصیف 82% $r=$ به دست آورد و بهترین نقطه برش بالینی این پرسش‌نامه را 46 ذکر کرده اند.

(ج) پرسش‌نامه حمایت اجتماعی ادراک شده: پرسش‌نامه حمایت اجتماعی چند بعدی ادراک شده، ابزاری با 12 ماده است که توسط زیمت و همکاران تهیه شده است (1988). برای ارزیابی حمایت اجتماعی ادراک شده از سه منبع: خانواده، دوستان و افراد مهم زندگی. این مقیاس میزان حمایت اجتماعی ادراک شده از فرد را در هر یک از این سه حوزه در محدوده 5 طیف نشان می‌دهد که با گزینه‌های کاملاً مخالف تا کاملاً موافق همراه است. در سال 2008، بروور و همکاران از قابل اعتماد بودن ابزار در نمونه 788 دانش‌آموز دبیرستانی با استفاده از آلفای کرونباخ، 0/90-0/86 برای خرده مقیاس‌های ابزار و 0/86 برای کل ابزار استفاده کردند.

(د) پرسش‌نامه ویژگی شخصیتی نئو (NEO): پرسش‌نامه NEO یکی از به روزترین پرسش‌نامه‌های مربوط به ارزیابی شخصیت بر اساس دیدگاه تحلیل عاملی است. پرسش‌نامه مورد استفاده در این مطالعه یک پرسش‌نامه 60 سوالی است و برای ارزیابی 5 عامل اصلی شخصیت استفاده می‌شود. (گروسی فرشی، 1380) روایی این پرسش‌نامه بر روی 209 دانش‌آموز آمریکایی توسط مک کری و کوستا اجرا شد که ضریب اعتبار آنها بین 0/83 تا 0/75 بود. روایی طولانی مدت این پرسش‌نامه نیز مورد ارزیابی قرار گرفته است. یک مطالعه طولانی مدت 6 ساله در مقیاس روان آزرده خوبی، برونگرایی و باز بودن در تجربه، ضرایب روایی 0/68 تا 0/83 در گزارش‌های شخصی و همچنین در گزارش‌های زوجین نشان داده است. ضریب اعتبار دو عامل سازگاری و وجدان

به ترتیب در دو سال به ترتیب 0/79 و 0/63 بود (مک کری و کاستا، 1983). در ایران نیز حق شناس (1387) بر روی نمونه 502 نفری جمعیت شیراز به نتایج مشابهی رسیده است. ضرایب آلفای کرونباخ برابر $C=0.83$ ، $A=0.71$ ، $O=0.57$ ، $E=0.71$ ، $N=0.81$ و اعتبار آزمون - آزمون مجدد در فاصله 6 ماه برابر $N=0.53$ ، $A=0.6$ ، $O=0.76$ و $E=0.74$ به دست آمده است. بررسی‌هایی که تا به امروز در مورد نتو به عمل آمده است، مثبت بوده اند.

در نهایت داده‌های جمع‌آوری شده از طریق پرسش‌نامه با استفاده از روش معادلات ساختاری و با در نظر گرفتن الگوی مفهومی پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. ابتدا اطلاعات توصیفی مربوط به متغیرهای تحقیق نشان داده شده و سپس براساس روش معادلات ساختاری (SEM) و با استفاده از نرم افزار AMOS، مدل مفهومی تحقیق بر روی داده‌ها تجزیه و تحلیل گردید.

یافته‌ها

اطلاعات توصیفی شامل کمترین، بیشترین، میانگین و انحراف معیار حاصل از امتیازات برای این عامل‌ها و خرده‌مقیاس‌های مربوط به آنها در جدول 1 ارائه شده است.

جدول 1. اطلاعات توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش

عامل‌ها	تعداد	کمترین	بیشترین	میان	میانگین	انحراف معیار
حمایت اجتماعی (کل)	169	14/00	60/..	44/000	43/154	9/299
حمایت اجتماعی از سوی خانواده	169	4/00	20/00	15/000	14/882	4/150
حمایت اجتماعی از سوی دوستان	169	4/00	20/00	13/000	13/379	4/340
حمایت اجتماعی از سوی دیگران	169	4/00	20/00	16/000	14/893	3/841
اعتیاد به اینترنت	169	21/00	94/00	55/000	55/325	18/053
قربانی شدن قلدری سایبری	169	12/00	40/00	16/000	16/936	4/933
ویژگی‌های شخصیتی	169	151/00	246/00	203/000	202/680	16/757
روان‌آزرده‌گرایی	169	11/00	54/00	35/000	34/047	7/642
برون‌گرایی	169	10/00	47/00	33/000	33/598	5/983
پذیرا بودن	169	23/00	56/00	39/000	39/680	7/880
توافقی بودن	169	17/00	56/00	40/000	39/953	7/881
مسئولیت‌پذیری	169	20/00	60/00	46/000	45/059	7/189

بررسی شاخص‌های نیکویی برازش

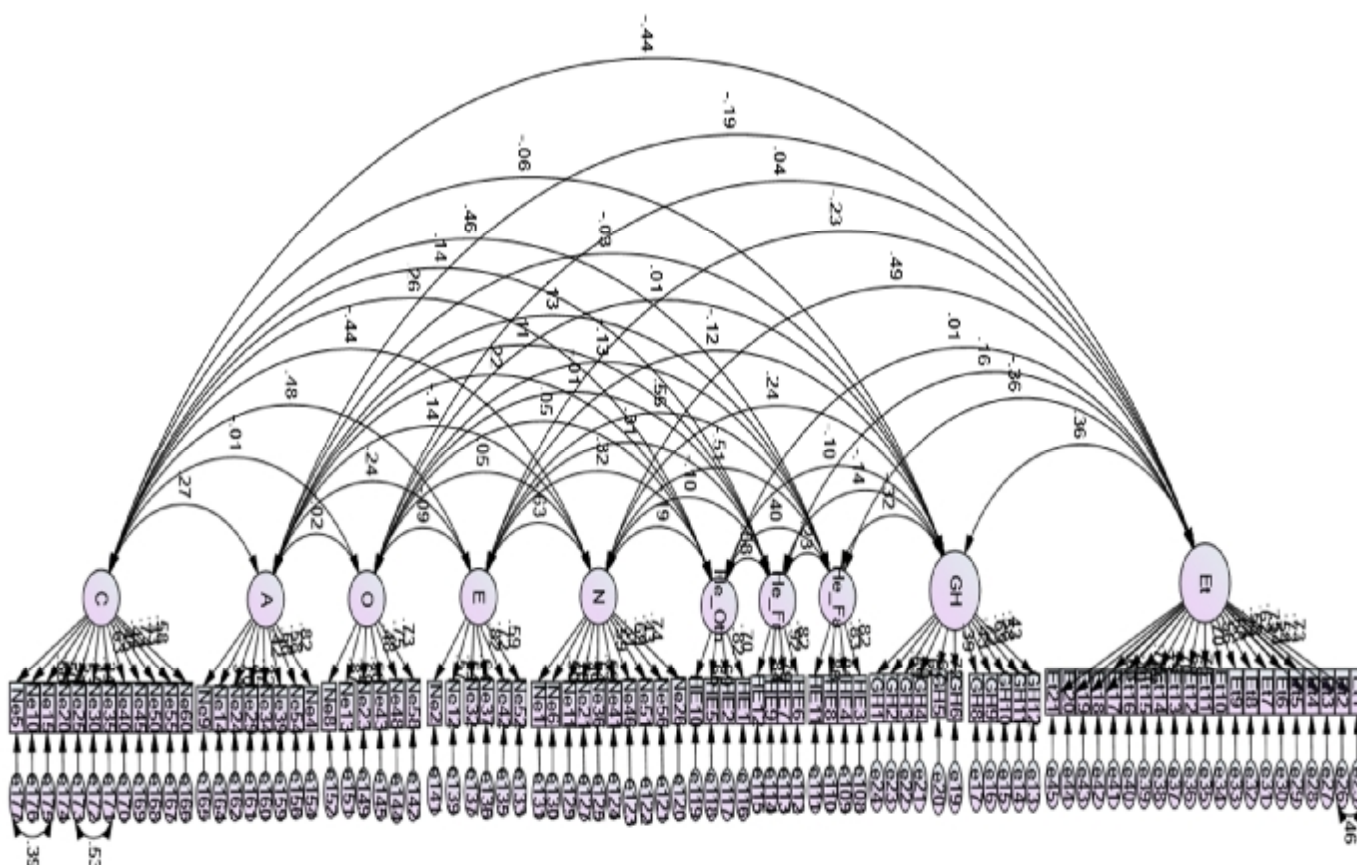
طبق جدول 2، همه این شاخص‌ها در محدوده مناسب هستند و بنابراین مدل اندازه‌گیری کافی است.

جدول 2. شاخص‌های برازندگی الگوی تحلیل عاملی تاییدی

نام شاخص	مقدار مطلوب	مقدار شاخص در مدل مورد بررسی	نتیجه
χ^2/df	کمتر از 5	1/604	برازش الگو مناسب است
RMSEA	کمتر از 0/1	0/060	برازش الگو مناسب است
CFI	بیشتر از 0/8	0/822	برازش الگو مناسب است
RFI	بیشتر از 0/8	0/766	برازش الگو مناسب است
GFI	بیشتر از 0/8	0/847	برازش الگو مناسب است

لازم به ذکر است که گویه‌هایی که دارای ضریب بار عاملی کمتر از 0/3 بودند به دلیل رابطه نامحسوس در اندازه‌گیری متغیر مکنون حذف شدند. از جمله: گویه‌ی GH7 از عامل قربانی شدن قلدری سایبری، گویه‌های Ne16 و Ne31 از خرده مقیاس روان آزرده‌گرای، گویه‌های Ne7، Ne27، Ne47 و Ne57 از خرده مقیاس برون‌گرایی، گویه‌های Ne3، Ne18، Ne28، Ne33، Ne38 و Ne53 از خرده مقیاس پذیرا بودن و زیرگویه‌های Ne19، Ne44، Ne49 و Ne59 از خرده مقیاس توافقی بودن. همچنین با استفاده از معیار 1MI برخی روابط نیز اضافه شده است.

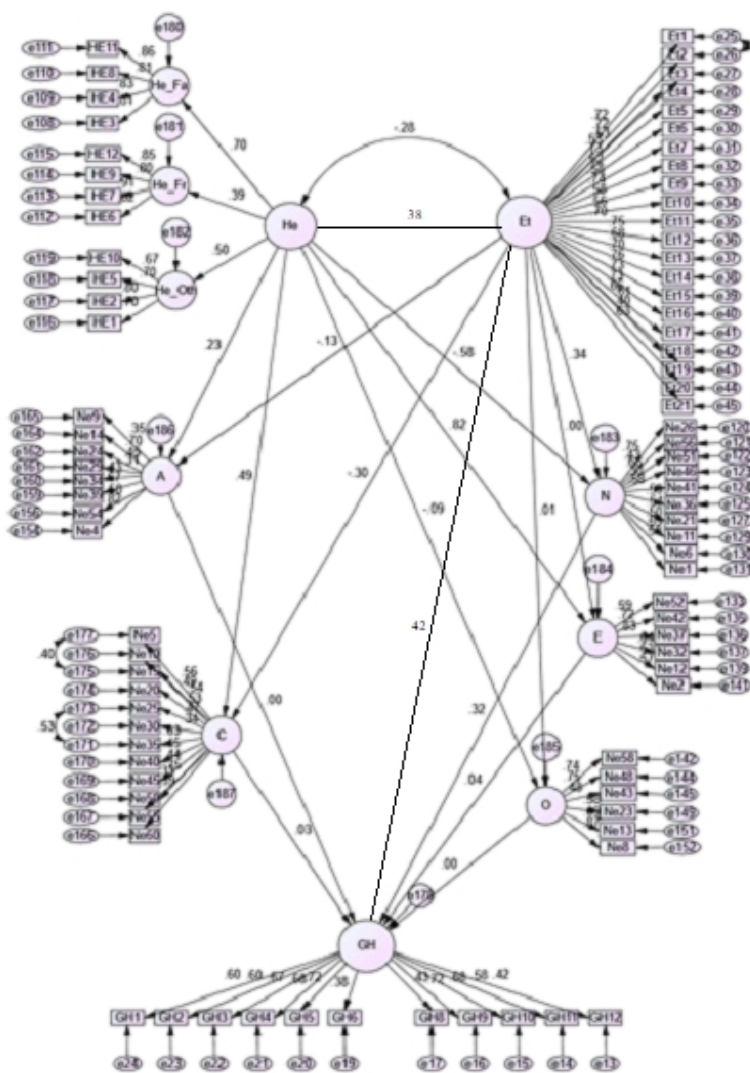
مستطیل‌ها: نشان‌دهنده متغیرهای آشکار (مشاهده شده) و یا سنجه‌های اندازه‌گیری مربوط به عوامل
 دایره‌ها: نشان‌دهنده عامل‌ها (متغیرهای پنهان، نهفته یا مکنون)
 فلش‌های مربوط به متغیرهای آشکار: نشان‌دهنده خطای اندازه‌گیری مربوط به هر متغیر آشکار
 فلش‌های یک طرفه: تأثیر یک متغیر را روی دیگری نشان می‌دهد (فلش‌های یک طرفه از حلقه‌های بزرگ به مستطیل‌ها نشان می‌دهد کدام آیت‌ها بیشترین وزن را در اندازه‌گیری فاکتور دارند)
 فلش‌های دوطرفه: کواریانس بین دو متغیر پنهان (عامل) را نشان می‌دهد یا نشان می‌دهد همبستگی بین خطاهای اندازه‌گیری مربوط به دو متغیر صریح

شکل 2. مدل مفهومی پژوهش به همراه ضرایب استاندارد (اثرات مستقیم و غیر مستقیم)

بررسی بخش ساختاری مدل

در ادامه بر اساس مدل تایید شده‌ی تحلیل عاملی در بخش قبل، مدل نهایی به داده‌ها برازش داده شده و ارتباط بین متغیرها بر اساس آن مورد ارزیابی قرار گرفته است. در این مدل هر یک از خرده مقیاس‌های عامل ویژگی‌های شخصیتی، بعنوان عامل میانجی در نظر گرفته شده است. این مدل در دیاگرام 3 نشان داده شده است. مقادیر مشخص شده بر روی پیکان‌ها در این شکل‌ها، ضرایب استاندارد (اثر مستقیم) مربوط به آن مسیر را نشان می‌دهند

شکل 3. مدل مفهومی پژوهش به همراه ضرایب استاندارد (نقش میانجی خرده مقیاس‌های ویژگی شخصیتی)

ارتباط اعتیاد به اینترنت با قربانی شدن قلدری سایبری با نقش میانجی خرده مقیاس‌های ویژگی شخصیتی بررسی اثرات مستقیم

جدول 3 ضریب استاندارد مربوط به تأثیرات مستقیم مدل را به همراه مقدار آزمون t و وضعیت معنی داری ضریب گزارش می دهد. t نشان دهنده "ارزش بحرانی" برای مسیر (رابطه) بین دو عامل مورد نظر است. همچنین مقدار p نشان دهنده وضعیت قابل توجه ضریب است. با توجه به مقدار t و سطح معناداری رابطه مورد نظر در سطح 5٪ معنی دار است.

جدول 3: ضرایب مربوط به رابطه مستقیم به همراه سطح معناداری

نوع رابطه	مسیر	ضریب مسیر	t-value	P
اثرات مستقیم	اعتیاد به اینترنت <---> روان آزرده گرایی	0/344	1/793	0/073
	اعتیاد به اینترنت <---> برون گرایی	0/004	0/0401	0/968
	اعتیاد به اینترنت <---> پذیرا بودن	0/011	0/0878	0/930
	اعتیاد به اینترنت <---> توافقی بودن	-0/125	1/158	0/247
	اعتیاد به اینترنت <---> مسئولیت پذیری	-0/300	1/969	0/049
	روان آزرده گرایی <---> قربانی قلدری	0/317	2/576	0/010
	برون گرایی <---> قربانی قلدری	0/044	0/338	0/735
	پذیرا بودن <---> قربانی قلدری	0/004	0/0878	0/931
	توافقی بودن <---> قربانی قلدری	0/000	0/0238	0/981
	مسئولیت پذیری <---> قربانی قلدری	0/032	0/327	0/744

اثر مستقیم عامل «اعتیاد به اینترنت» بر خرده مقیاس «مسئولیت پذیری» با ضریب استاندارد مسیر 0/300- در سطح 0/05 معنادار است ($t > 1.96, P < 0.05$). به عبارت دیگر بر اساس یافته‌های پژوهش، اعتیاد به اینترنت، اثر معنادار و معکوس بر مسئولیت پذیری دارد.

اثر مستقیم عامل «اعتیاد به اینترنت» بر دیگر خرده مقیاس‌ها در سطح 0/05 معنادار نیست. هرچند که برای خرده مقیاس «روان آزرده گرایی» با ضریب استاندارد مسیر 0/344 ارتباطی معنادار در سطح 0/10 وجود دارد ($P < 0.10$). به عبارت دیگر بر اساس یافته‌های پژوهش، اعتیاد به اینترنت، اثر معنادار و مستقیم بر روان آزرده گرایی دارد.

اثر مستقیم عامل «روان آزرده گرایی» بر «قربانی قلدری» با ضریب استاندارد مسیر 0/317، معنادار است ($t > 1.96, P < 0.05$). به عبارت دیگر بر اساس یافته‌های پژوهش، روان آزرده گرایی تأثیری مستقیم و معنادار بر قربانی قلدری دارد. اثر مستقیم دیگر خرده مقیاس‌ها بر «قربانی قلدری» معنادار نیست.

بررسی اثر غیر مستقیم

با توجه به وجود تعداد پنج خرده مقیاس برای ویژگی‌های شخصیتی، تعداد پنج مسیر غیر مستقیم در رابطه با اثر اعتیاد به اینترنت بر قربانی قلدری سایبری با نقش میانجی هر یک از این خرده مقیاس‌ها وجود دارد. جزئیات مربوط به اثر غیر مستقیم عامل اعتیاد به اینترنت بر قربانی قلدری در جدول 4 گزارش شده است.

جدول 4. ضرایب مربوط به اثرات غیرمستقیم به همراه سطح معناداری

نوع اثر	مسیر	عامل‌های میانجی	ضریب	t-value	P
اثرات غیرمستقیم	اعتماد به اینترنت <---> قربانی قلدری	روان آزرده گرای،	0/100	1/793	0/073
		برون گرای،			
		پذیرا بودن،			
		توافقی بودن،			
		مسئولیت پذیری			

بر اساس یافته‌های جدول 4 اثر غیر مستقیم عامل اعتماد به اینترنت بر قربانی قلدری در اثر نقش میانجی پنج خرده مقیاس ویژگی‌های شخصیتی، بر اساس ضریب مسیر غیر مستقیم برابر با 0/100 شده است که در سطح 0/05 معنادار نیست. اما در سطح 0/10 معنادار است. تاثیر عامل حمایت اجتماعی در قربانی شدن قلدری سایبری، با در نظر گرفتن هر یک از خرده‌مقیاس‌های ویژگی‌های شخصیتی بعنوان متغیر میانجی، در این بخش مورد ارزیابی قرار گرفته است.

ارتباط حمایت اجتماعی با قربانی شدن قلدری سایبری با نقش میانجی خرده مقیاس‌های ویژگی شخصیتی بررسی اثرات مستقیم

در جدول 5، ضرایب استاندارد مربوط به اثرات مستقیم مدل به همراه مقدار آزمون t و وضعیت معنی داری ضریب گزارش شده است. همانطور که در بخش قبلی ذکر شد، t نشان دهنده "ارزش بحرانی" برای مسیر (رابطه) بین دو عامل مورد نظر است. همچنین، مقدار p نشان دهنده وضعیت قابل توجه ضریب است. اگر مقدار t از 1/96 بیشتر باشد و بنابراین p کمتر از 0/05 است، نشان می‌دهد که ضریب مربوط به آن مسیر با صفر تفاوت معنی داری دارد و رابطه مورد نظر در سطح 5٪ معنی دار است.

جدول 5. ضرایب مربوط به اثرات مستقیم به همراه سطح معناداری

نوع رابطه	مسیر	ضریب مسیر	t-value	P
اثرات مستقیم	حمایت اجتماعی <---> روان آزرده گرای	-0/578	2/576	0/010
	حمایت اجتماعی <---> برون گرای	0/823	2/576	0/010
	حمایت اجتماعی <---> پذیرا بودن	-0/086	0/637	0/524
	حمایت اجتماعی <---> توافقی بودن	0/228	1/935	0/053
	حمایت اجتماعی <---> مسئولیت پذیری	0/494	2/576	0/010
	روان آزرده گرای <---> قربانی قلدری	0/317	2/576	0/010
	برون گرای <---> قربانی قلدری	0/044	0/338	0/735
	پذیرا بودن <---> قربانی قلدری	0/004	0/0878	0/931
	توافقی بودن <---> قربانی قلدری	0/000	0/0238	0/981
	مسئولیت پذیری <---> قربانی قلدری	0/032	0/327	0/744

اثر مستقیم عامل «حمایت اجتماعی» بر خرده مقیاس «روان آزرده گرای» با ضریب استاندارد مسیر -0/578 معنادار است ($t > 1.96, P < 0.05$). به عبارت دیگر بر اساس یافته‌های پژوهش، حمایت اجتماعی، اثر معنادار و معکوس بر روان آزرده گرای دارد.

اثر مستقیم عامل «حمایت اجتماعی» بر خرده‌مقیاس «برون‌گرایی» با ضریب استاندارد مسیر 0/823 معنادار است ($t > 1.96$)، $P < 0.05$). به عبارت دیگر بر اساس یافته‌های پژوهش، حمایت اجتماعی، اثر معنادار و مستقیم بر برون‌گرایی دارد. اثر مستقیم عامل «حمایت اجتماعی» بر خرده‌مقیاس «مسئولیت‌پذیری» با ضریب استاندارد مسیر 0/494 معنادار است ($t > 1.96$, $P < 0.05$). به عبارت دیگر بر اساس یافته‌های پژوهش، حمایت اجتماعی، اثر معنادار و مستقیم بر مسئولیت‌پذیری دارد.

اثر مستقیم عامل «حمایت اجتماعی» بر دیگر خرده‌مقیاس‌ها معنادار نیست. اثر مستقیم عامل «روان‌آزرده‌گرایی» بر «قربانی‌قلدری» با ضریب استاندارد مسیر 0/317 معنادار است ($t > 1.96$, $P < 0.05$). به عبارت دیگر بر اساس یافته‌های پژوهش، روان‌آزرده‌گرایی تأثیری مستقیم و معنادار بر قربانی‌قلدری دارد. اثر مستقیم دیگر خرده‌مقیاس‌ها بر «قربانی‌قلدری» معنادار نیست.

بررسی اثر غیر مستقیم

با توجه به وجود تعداد پنج خرده‌مقیاس برای ویژگی‌های شخصیتی، تعداد پنج مسیر غیر مستقیم در رابطه با اثر حمایت اجتماعی بر قربانی‌قلدری سایبری با نقش میانجی هر یک از این خرده‌مقیاس‌ها وجود دارد. جزییات مربوط به اثر غیر مستقیم عامل حمایت اجتماعی بر قربانی‌قلدری در جدول 6 گزارش شده است.

جدول 6. ضرایب مربوط به اثرات غیرمستقیم به همراه سطح معناداری

نوع اثر	مسیر	عامل‌های میانجی	ضریب	t-value	P
اثرات غیرمستقیم	حمایت اجتماعی --- < قربانی‌قلدری	روان‌آزرده‌گرایی،	-0/131	1/68	0/093
		برون‌گرایی،			
		پذیرا بودن،			
		توافقی بودن،			
		مسئولیت‌پذیری			

بر اساس یافته‌های جدول 6 اثر غیر مستقیم عامل حمایت اجتماعی بر قربانی‌قلدری در اثر نقش میانجی پنج خرده‌مقیاس ویژگی‌های شخصیتی، بر اساس ضریب مسیر غیر مستقیم برابر با -0/131 معنادار نیست.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر تدوین مدل ساختاری قربانی شدن قلدری سایبری بر اساس حمایت اجتماعی ادراک شده و اعتیاد به اینترنت با نقش واسطه‌ای ویژگی‌های شخصیتی در دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه بود. یافته‌های پژوهش نشان داد که اعتیاد به اینترنت، با میانجیگری خرده‌مقیاس‌های ویژگی‌های شخصیتی، بر قربانی‌اثر معنادار (غیرمستقیم) دارد. همچنین حمایت اجتماعی ادراک شده، با میانجیگری خرده‌مقیاس‌های ویژگی‌های شخصیتی، بر قربانی‌اثر معنادار (غیرمستقیم) دارد. در تبیین یافته‌های حمایت اجتماعی و اعتیاد به اینترنت می‌توان به پژوهش لو، لیو، ژانگ (2020) اشاره کرد. آنها در مطالعه‌ای به بررسی واسطه‌های حمایت اجتماعی ادراک شده و عزت‌نفس در رابطه بین سوء رفتار روان‌شناختی و تنهایی در 1302 نوجوان چینی پرداختند. نتایج حاکی از اهمیت حمایت اجتماعی ادراک شده و عزت‌نفس بر تنهایی دانش‌آموزان، کمک به توضیح رابطه سوء رفتار روان‌شناختی با تنهایی، و ارائه دیدگاه‌های جدید در زمینه جلوگیری از تنهایی بود. اثر مستقیم عامل اعتیاد به اینترنت

بر خرده مقیاس مسئولیت پذیری معنادار بود. به عبارت دیگر بر اساس یافته‌های پژوهش، اعتیاد به اینترنت، اثر معنادار و معکوس بر مسئولیت پذیری دارد. به نظر می‌رسد افرادی که ویژگی وظیفه‌شناسی یا مسئولیت‌پذیری دارند، در مهار و کنترل تکانش‌ها و تنش‌های زندگی مهارت بالایی دارند و برای گریز از آن به اینترنت کمتر پناه می‌برند. همچنین بین روان‌آزرده‌گرایان با اعتیاد به اینترنت رابطه وجود داشت. به عبارت دیگر بر اساس یافته‌های پژوهش، اعتیاد به اینترنت، اثر معنادار و مستقیم بر روان‌آزرده‌گرایان دارد. که تبیین این به راحتی امکان‌پذیر است. چراکه افراد روان‌رنجور، برای فرار از خشم و عصبانیت‌های خود و رفع تنش‌ها، به اینترنت پناه می‌برند. ضرغام‌زاد در مطالعه‌ای با هدف پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس ویژگی‌های شخصیتی، سازگاری اجتماعی و عزت‌نفس دانش‌آموزان دبیرستانی به این نتیجه رسید که بین خصوصیات شخصیتی و خرده‌مقیاس‌های آن، به جز برون‌گرایی و توافق، سازگاری اجتماعی و عزت‌نفس و خرده‌مقیاس‌های آن با متغیر اعتیاد به اینترنت، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. اعتیاد به اینترنت در کنار متغیرهای عزت‌نفس دانشگاهی، سازگاری اجتماعی و وجدان نیز قادر به پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت بود. در تبیین یافته‌ها می‌توان گفت اعتیاد به اینترنت مربوط به سازگاری اجتماعی، عزت‌نفس و برخی خصوصیات شخصیتی دانش‌آموزان است که باید مورد توجه قرار گیرد (ضرغام‌زاد، 1398). اثر مستقیم روان‌آزرده‌گرایان بر قربانی‌قلدری مشخص شد. به عبارت دیگر بر اساس یافته‌های پژوهش، روان‌آزرده‌گرایان تأثیری مستقیم و معنادار بر قربانی‌قلدری دارد. همانطور که در بالا اشاره شد روان‌رنجوری با اعتیاد به اینترنت رابطه‌ی مستقیم دارد بنابراین رابطه‌ی مستقیمی بین آزرده‌گرایان و قربانی‌شدن وجود دارد. (خورسند خطیبانی، 1398) در تبیین یافته‌های رابطه روان‌آزرده‌گی و قلدری در فضای مجازی می‌توان به پژوهش سیتیچای (2019) اشاره کرد وی در بررسی خدمات کودکان و نوجوانان با هدف توسعه الگوی رابطه علی و زورگیری در فضای مجازی در دانش‌آموزان دوره متوسطه در سه استان مرزی جنوبی تایلند تحقیقی انجام داد که نتایج حاکی از آن است که ناامیدی، خشونت گروهی، رسانه‌های خشن و والدین بیشترین تأثیر را در رفتار زورگویی سایبری دارند. اما با بررسی اثر غیر مستقیم در این پژوهش، نتایج نشان داد که بین مسئولیت‌پذیری و برون‌گرایی، اثر غیر مستقیم معنادار شده است. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت که این دو خرده‌مقیاس می‌توانند به عنوان عامل میانجی (واسطه) عمل کرده و بر ارتباط اعتیاد به اینترنت بر قربانی‌شدن سایبری تأثیری معنادار بگذارند. (معمار، 1398) نتایج پژوهش حاضر با نتایج تحقیق ضرغام‌زاد (1398)، فلاحی سریش (1398)، دهقانی بانگودی (1395)، اسدی و قاسمی نژاد (1397)، دولتیان (1393)، مورات بکتاش و همکاران (2015)، گومبور و واس (2008)، همخوانی دارد. ادیب‌معمار دریافت که بین روان‌رنجوری و اعتیاد به اینترنت رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. رابطه منفی و معنادار بین برون‌گرایی و اعتیاد به اینترنت؛ بین توافق و اعتیاد به اینترنت و بین وجدان و اعتیاد به اینترنت رابطه منفی و معنادار وجود دارد. رابطه بین گشودگی به تجربه و اعتیاد به اینترنت معنی‌دار نیست. شاهچراغی همچنین دریافت که اثرات مستقیم روان‌رنجوری، برون‌گرایی و با وجدان بودن بر متغیر اعتیاد به اینترنت از نظر آماری معنی‌دار است، اما به دلیل ضعف عاطفی، تنها ویژگی‌های روان‌رنجوری و برون‌گرایی تأثیر غیرمستقیمی بر متغیر اعتیاد به اینترنت داشت. صداقت‌پور همچنین دریافت که بین ویژگی‌های عصبی بودن و اعتیاد به اینترنت در نوجوانان رابطه مثبت و معنادار وجود دارد و بین ویژگی‌های برون‌گرایی، پذیرش، وجدان‌کاری و گشودگی در تجربه با اعتیاد به اینترنت رابطه منفی معنادار وجود دارد. گاندامی همچنین دریافت که بین صفات شخصیتی روان‌رنجوری و برون‌گرایی با اعتیاد به اینترنت در دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد، اما بین ویژگی‌های شخصیتی وجدان و اعتیاد به اینترنت در دانشجویان رابطه معناداری وجود ندارد. همچنین، روان‌رنجوری و برون‌گرایی دانشجویان بیشترین ارتباط را با اعتیاد به اینترنت دارند. ضرغام‌زاد (1398) دریافت که بین ویژگی‌های شخصیتی و خرده‌مقیاس‌های آن به جز برون‌گرایی و توافق‌پذیری، سازگاری اجتماعی و عزت‌نفس و خرده‌مقیاس‌های آن با متغیر اعتیاد به اینترنت همبستگی مثبت معنادار وجود دارد. فلاحی سریش نیز دریافت که بین ویژگی‌های شخصیتی و اعتیاد

به اینترنت، بین فرسودگی تحصیلی و مولفه‌های آن با اعتیاد به اینترنت رابطه معناداری وجود دارد. از طرفی بر اساس یافته‌های پژوهش، حمایت اجتماعی ادراک شده، اثر معنادار و مستقیم بر برون‌گرایی دارد. در حقیقت افرادی که حمایت اجتماعی بالایی از خانواده، دوستان و سایرین دریافت می‌کنند، برون‌گرایی بالایی دارد و بودن در جمع‌های بزرگ را ترجیح می‌دهند. (احمدزاده، 1398) همچنین بر اساس یافته‌های پژوهش، حمایت اجتماعی، اثر معنادار و مستقیم بر مسئولیت‌پذیری دارد. در واقع افرادی که حمایت اجتماعی کمتری را دریافت می‌کنند، در کنترل تکانه‌ها و قدرت مهار آن‌ها ضعیف‌تر است. (لو، لیو، ژانگ، 2020) بررسی اثر غیر مستقیم عامل اعتیاد به اینترنت بر قربانی‌قلدری حاصل از میانجی بودن هر یک از خرده‌مقیاس‌های ویژگی‌های شخصیتی به صورت جداگانه نشان داد که بازهم خرده‌مقیاس‌های مسئولیت‌پذیری و برون‌گرایی می‌توانند به عنوان عامل میانجی (واسطه) عمل کرده و بر ارتباط حمایت اجتماعی بر قربانی شدن سایبری تأثیری معنادار بگذارند. در حقیقت افراد برون‌گرا و مسئولیت‌پذیر کمتر دچار قربانی‌قلدری می‌شوند. نتایج این بخش پژوهش با نتایج تحقیق خورسند خطیبانی (1398)، آرزو بروکانلو مادلو (1397)، رستمی و همکاران (1395) و رحمانی و همکاران (1396) همخوانی دارد اما با مطالعه رحمتی و آمرانه (1394) همخوانی ندارد. خورسند خطیبانی (1398) مطالعه‌ای تحت عنوان پیش‌بینی قلدری براساس ویژگی‌های شخصیتی، راهبردهای تنظیم‌شناختی هیجان و تحمل‌پریشانی در دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه انجام داد که دریافت ویژگی‌های شخصیتی، راهبردهای تنظیم‌شناختی هیجان و تحمل‌پریشانی می‌توانند قلدری در دانش‌آموزان را پیش‌بینی کند. همچنین معنی‌داری مولفه‌هایی که به آنها اشاره شد، نشان می‌دهد قلدری در دانش‌آموزان بیشتر به عنوان ابزاری برای دستیابی به اهدافی خاص و رهایی از افکار و هیجان‌های پریشان‌کننده صورت می‌گیرد. همچنین رستمی و همکاران نیز دریافتند که بین ویژگی‌های شخصیتی روان‌رنجوری و درون‌گرایی با اعتیاد به اینترنت رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. اعتیاد به اینترنت با برخی از صفات شخصیتی دانشجویان از جمله روان‌رنجورخوبی و درون‌گرایی ارتباط دارد. از آنجایی که درون‌گراها در مقایسه با برون‌گراها علاقه زیادی به ارتباطات اجتماعی ندارند و تنهایی را ترجیح می‌دهند، استعداد بیشتری به اعتیاد اینترنت دارند. رحمانی و همکاران نیز دریافتند که همبستگی میان ادراک‌های محیط خانوادگی با رفتار قلدری منفی و معنادار است. بین ویژگی‌های شخصیتی و رفتار قلدری مثبت و معنادار ارتباط وجود دارد. متغیرهای ادراک‌های محیط خانوادگی و ویژگی‌های شخصیتی توانستند واریانس رفتار قلدری به طور معناداری تبیین کنند. اما رحمتی و آمرانه دریافتند با وجود اینکه ویژگی‌های شخصیتی برون‌گرایی تأثیر نیرومندی بر عدم‌گرایش دانشجویان به اعتیاد اینترنتی دارد، اما نمی‌تواند اثر مخرب آن را بر عملکرد تحصیلی خنثی کند. با توجه به نتایج پژوهش در خصوص قلدری، به نحوه‌ی استفاده‌ی نوجوانان از تجهیزات الکترونیکی و فضای مجازی اشاره شده و به دلیل توجه بیش از پیش بر کیفیت ارتباطات و تعاملات معلمان و دانش‌آموزان در سازگاری رفتاری و هیجانی نوجوانان در فضای مجازی و سایبری، از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزشی مهارت‌های زندگی برای دو گروه معلمان و دانش‌آموزان پیشنهاد می‌گردد. با تشکیل این کارگاه‌های آموزشی، استفاده صحیح از اینترنت و فضای سایبری توسط سازمان‌ها و مراکز آموزشی برای نوجوانان و نیز والدین آنها تعلیم داده می‌شود. همچنین با توجه به نتایج پژوهش، کاربرد و استفاده از برنامه آموزشی کاهش قربانی و قلدری سایبری، محور توجه مشاوران و مربیان پرورشی در مدارس قرار گیرد تا بتوان با افزایش مهارت‌های همدلی و سازگاری بیشتر با دیگران به دانش‌آموزان یا داد که رفتارهای قلدرمآبانه را به صورت سازگارانه مدیریت کنند. همچنین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی در کنار کارکردهای خانواده، برخی متغیرهای جمعیت‌شناختی نیز گنجانده شده و به جای متغیر میانجی ویژگی‌های شخصیتی، از متغیرهای دیگری مثل همدلی، شیوه‌های فرزندپروری، سبک‌های ارتباطی والد و فرزند، و الگوهای ارتباطی خانواده استفاده گردیده و مورد بررسی قرار گیرد. واز آنجایی که جامعه آماری پژوهش حاضر، دانش‌آموزان دختر بود و این موضوع می‌تواند در نتایج کار تأثیر داشته باشد، لذا پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آینده به تشابه میزان دختران و پسران در نمونه توجه شود و از روش‌های نمونه‌گیری دیگری نیز بهره گرفته شود. ضمناً پیشنهاد می‌

گردد پژوهش‌های مشابهی در میان جامعه‌ی دانش‌آموزان پسر و مدارس دیگر انجام گرفته و نتایج آنها با نتایج پژوهش حاضر مقایسه گردد. مهمترین محدودیت پژوهش حاضر نبودن منابع کافی و نبودن تحقیق مرتبط با موضوع مورد پژوهش بود. از دیگر محدودیت‌های این پژوهش محدود بودن نمونه بود که تعمیم نتایج به نمونه‌های دیگر باید با احتیاط صورت پذیرد.

منابع

- اکبری بلوطبندگان، ا، طالع پسند، س. (1393). نقش قلدری و قربانی شدن در پیش‌بینی پسرقت تحصیلی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی شهر سمنان، مجموعه مقالات اولین همایش ملی سواد آموزی 297-292.
- گرینفیلد، د. (1384). اعتیاد به اینترنت و پیامدهای آن. فصلنامه ره آورد نور، شماره 12، صص 48-51.
- امانلو، ح، شادمانی، ا. (1394). درآمدی بر شبکه‌های اجتماعی. تهران: انتشارات معاونت فرهنگی اجتماعی سازمان بسیج مستضعفین.
- معیدفر، س. گتایی، ک. گنجی، ا. (1384). اعتیاد اینترنتی علل و پیامدهای آن. رسانه، دوره 63، صص 39-68.
- احمدزاده، م. (1398). مقایسه بحران هویت، پابستگی تحصیلی و ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان دختر معتاد به فضای مجازی و عادی شهر شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مشاوره: دانشگاه پیام نور قزوین.
- خورسند خطیبانی، س. (1398). پیش‌بینی قلدری بر اساس ویژگی‌های شخصیتی، راهبردهای تنظیم شناختی هیجان و تحمل‌پیشانی در دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه. پایان‌نامه روان‌شناسی عمومی: دانشگاه گیلان.
- ضرغام زاده، ز. (1398). پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس ویژگی‌های شخصیتی، سازگاری اجتماعی و عزت‌نفس در دانش‌آموزان دبیرستانی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه یزدپ فلاحی سریش، ز. (1398). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و فرسودگی تحصیلی با اعتیاد به اینترنت در دانش‌آموزان متوسطه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، موسسه آموزش عالی شرق گلستان.
- معمار، ا. (1398). رابطه ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد تحصیلی با اعتیاد به اینترنت در دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی: دانشگاه خوارزمی.
- Antoniadou, N., Kokkinos, C.M., & Markos, A. (2016). Development construct validation and measurement invariance of the Greek cyber-bullying victimization experiences questionnaire (CBVEQ-G). *Computers in Human Behavior*, 65, 380-390.
- Brewer, G., & Kerslake, J. (2008). Cyberbullying, self-esteem, empathy and loneliness. *Computers in Human Behavior*, 48, 255-260.
- Casta, P., T.J. R., & McCrae, R. (1987). Influence of extraversion and neuroticism on subjective well-being: Happy and unhappy people. *Journal of personality and social psychology*, 38, 668-678.
- Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic medicine*, 38(5), 300-314.
- Fleming, L.C., Jakobsen, K.H. (2009). Bullying and symptoms of depression in Chilean middle school students. *JSch Health*. 2009; 79(3):130-7.
- Hood, H., Duffy, A. (2018). Understanding the Relationship Between Cyber Victimization and Cyberbullying on Social Networking Sites: The Role of Moderators. *Personality and individual differences*, Volume 133, 103-108.
- Kalichman, S., C. Chain, D., Zweben, A., & Swain, G. (2017). Sensation seeking, personality traits in relation to Internet usage. *Computers in Human*.
- Luo, S.H., Liu, Y., Zhang, D. (2020). Psychological maltreatment and loneliness in Chinese children: The role of perceived social support and self-esteem. *Children and Youth Services Review*, Volume 108.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheldt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Medical Association*, 285, 2094-2100.
- Olweus D. (1993). Victimization by peers: Antecedents and long-term outcomes. In K.H. Rubin & J.B. Asendorff (Eds), *Social withdrawal, inhibition, and shyness in childhood*. Hillsdale, N.J: Erlbaum.

- Patchin jw., hinduja s. (2006). bullies move beyond the school a preliminary look at cyberbullying.youth violence and juvenile justice. 4(2),148-69.
- Sittichai, R. (2019). Develop a causal relationship model for cyberbullying behaviors among public high school students in the three southern border provinces of Thailand. Review of child and adolescent services,Volume 102, 145-149 .
- Weibel, D., Wissmath, B., Groner, R. (2010). Motives for creating a private website and personality of personal homepage owners in terms of extraversion and heuristic orientation. Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, Vol 4, No 1.
- Worsley J.D., McIntyre J.C., Corcoran R. (2019). Cyberbullying victimisation and mental distress: Testing the moderating role of attachment security, social support, and coping styles. Emotional & Behavioural Difficulties, 24(1),20–35.
- Young, K. S. (1996). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. CyberPsychology & Behavior, 1(3), 237-244.
- Yurtal, F., Artut, K. (2010). An investigation of school violence through Turkish children's drawings. Journal of interpersonal violence, 25: 50-62.